

Élő város – mindenki számára

– Guttman Szabolcs főépítész –

– *Hogyan mutatnád be Nagyszebennek, aki még nem látta? Mit nézzen meg?*

– Gazdasági életével és kultúrájával Nagyszeben mindig az élvonalban állt. A középkorban történelmileg is központi szerepet játszott, ami építészetiileg a mai napig látható: a legnagyobb városi paloták ma is állnak. Ilyen például a hajdani Altenberger lakótornyos palota, amely 1450-től 1944-ig városházaként működött. Ez nemcsak Nagyszebennek, ha-

Az Altenberger lakótornyos palota ma

nem talán az egész Kárpát-medencének is az egyik legpompásabb palotája. Jelentős építészeti remek maradt meg a barokk korból is: Brukenthal Sámuel, Erdély volt kormányzója, 1780 és 1788 között felépítette a rendkívülinek számító kétemeletes palotáját, azzal a szándékkal, hogy az – örökösök híján – a későbbiekben múzeumként szolgáljon gyűjteményei számára. Az itt felhalmozott fantasztikus gyűjtemény értéke messze túlszárnyalja a palotáét. Brukenthal mindezt – korát megelőzve – már a XIX. század elején világosan előre látta.

A lutheránus székesegyház Mátyás korában megkezdett legértékesebb konstrukciója 1520-ig készült el. Az a különlegessége ennek a templomnak, hogy ekkor egy déli homlokzat került rá a hajdani bazilikális elrendezésre, amitől egy nagyon organikus templommá alakult át. Az északi oldalon az eredeti gótikus rendszer, a délin pedig ez az emeletráépítés egy gótikus várostér hangulatát idézi. Egyben az is az érdekessége, hogy megnyúlt a templomtest, s a torony így a templom közepéről nyúlik fel, mert fontos volt, hogy minél nagyobbak, monumentálisabbnak látszódnak az épület. Így szerencsénkre lett egy kápolnája, ahová a XIX. század végén átvitték a hajdani sírköveket, és most Erdély legpompásabb lapidáriuma. Nem nagyon tudok példát ilyen rendszerre, hogy a nyugati oldalon legyen egy kápolna ugyanakkora keresztmetszettel, mint maga a templom. Kialakulását gyakorlatilag csak a városrendezés és a városkép figyelembevétele tudja megmagyarázni, ami megint azt jelenti, hogy nem kicsinyes gondolkodás vezérelte a középkort itt, Nagyszebenben, hanem egy nagyon nagystílusú, nagyvonalú rendszerben épült a város.

A szász építészet meglehetősen jellegzetes: kétudvaros, zárt rendszerű, nyitott udvari folyosókkal – a zárt lépcsőházas Brukenthal palota ilyen értelemben kivétel. Stílusát tekintve nagyon visszafogott, nagyon markáns, klasszicizáló elemekkel bíró barokk. 1788-ban a rondellában magánszínházat hoztak létre, amely egy 1826-os tűzvészben leégett. 1870-ben városi színház lett, majd 1902-ben új homlokzatot kapott.

Közismert az is, hogy Erdély értékes terület volt az arany- és sóbányák miatt, a barokkig az aranybányászat az európai össztermelés tetemes részét tette ki. Ezért akkor jelentős számban éltek itt ötvösök, kézművesek. A Kispiacon laktak, amely annyira urbánus volt, hogy udvar nélkül, a várfalra építették többszintes láncházait. A földszinten volt az iparosműhely, az emeleten a lakosztályok.

Szerencsére a történelem viharai nem sokat ártottak a városnak: a törökök sosem tudták bevenni, mert már a magja is nagyon

1666-os ábrázolás az erődszerű városról

komplex volt. Építői a hármas erődítéssel arra is nagyon vigyáztak, hogy a vásárt se tudja megzavarni senki. A szász falvaknak is hasonló az építészeti karakterük: zárt utcafront és erődített templom található bennük, amely vész esetén befogadta a falut. A levéltárban rábukkantunk egy érdekes dokumentumra, amely szerint a közterek alatt gabonaraktárak léteztek. Utóbb sikerült is feltérképezni őket: öt méter mély, körte alakú gödrök voltak, amelyeket részben feltöltöttek, és a XV. században még raktározásra használtak. A Kispiac és a Nagypiac környékén tizenhárom üres gabonagödröt tártunk fel, közülük ötöt be is tudunk mutatni az érdeklődőknek.

– *A rekonstruált város fantasztikusan szép. Mondanál erről pár szót? Mi volt a célotok, hogyan akartátok a régi időket visszahozni? Változtattatok egy kicsit rajta?*

– A világörökség cím megszerzéséhez még 2004-ben elkészült egy olyan dokumentáció a városról, amelyben egy nyolcvan hektáros védendő övezetet javasoltunk az UNESCO-nak. Abból indultunk ki, hogy a Kispiac a legszebb, aztán ráébredtünk, hogy a Nagypiacal együtt egy egység, végül kiderült, hogy a Huet tér sem maradhat ki... És ezzel elmondtam a csoda lényegét: Nagyszeben kellős központja egy hármas téregységű, zseniális urbanisztikai középkori hagyaték. Nyomon lehet követni azt a szakemberi szempontból teljesen profi hozzáállást a történelem folyamán, amely egyértelműen mindig az egységes térszervezetre koncentrált. Ma az a feladatunk, hogy ezt bemutassuk az idelátogatóknak. A terek gyakorlatilag egy erődtemplom városiasodását mesélik el. A Huet tér az első erődrendszer, körülötte már olyan lakóépületeket látunk, amelyek a Kispiacnak, tehát a következő egységnek a kereskedőházai. A reneszánsz pedig itt lábasház-sorozatot hozott létre, így nem is tudjuk eldönteni, hogy a középkornak vagy a rene-

szánsznak a legmarkánsabb emléke-e Erdélyben.

A Nagypiac a harmadik erődgyűrűvel egy olyan teret hozott létre, ahol a térség nyugodtan megrendezhette a vásárait, mert gyakorlatilag erődítve volt. Amikor az ember mindezt rehabilitálja, számolnia kell a Huet tér körüli középkori temetővel. Sajnos több mint három-ezer csontvázat kellett megbolygatni. Kiderült, hogy a századforduló már úgy beleavatkozott ebbe a térbe, hogy a szomszédos Brukenthal iskola gyerekei gyakorlatilag a csontokon játszottak.

A rehabilitáció során a kövezésnél arra törekedtünk, hogy a terek története követhető legyen. A Huet téren például nyoma van annak, hogy ott kápolnákat bontottak ki a századfordulón, illetve hogy valamilyen a középkor derekán csontház állt azon a helyen. A kockakövek helyén diszkréten lerakott kis kőlapok föld alatti falakat jelölnek. A Kispiacon egy kortárs gesztussal folytatódott a jelölés. A várgyűrűk növekedését koncentrikus körök jelzik, középpontjuk a templom.

A rekonstrukciót egyébként azért nevezem mindig inkább rehabilitálásnak, mert a régít visszavarázsolni a maga funkciójában meg lakosságával nyilván lehetetlen lett volna. Most egyértelműen egy teljesen új város született, de olyan kontextusban, amely felidézi az elmúlt ezer esztendőket.

– *Van-e jelentősége a rehabilitáció folyamatában annak, hogy a város vezetősége hosszabb idő óta nem változott?*

– Ilyen stratégiákat természetesen nem lehet kialakítani politikai akarat nélkül, ez pedig nem egy négyéves ciklus eredménye. Szembenben most már a második ciklus végén járunk, tehát 2000-től változott

A Huet tér 1875 körül

Kilátás a Kispiac felé a Ratturm tetejéről

meg az a szemlélet, amellyel a régi központra tekintünk. Klaus Johannisnak, a német polgármesternek valószínűleg komoly esélye van 2008-ban harmadszorra is megnyerni a város vezetését. Már a második mandátumát is úgy nyerte meg, hogy 93 százalékban rászavazott a többségi román lakosság. Meglehetősen szászosan, pragmatikusan kezeli a városi vezetést, ami egyértelműen hasznára válik a városnak.

Az említett számadatok egyértelműen igazolják, hogy a város új lakói is úgy érzik, ez a megújulás nekik is jó, és büszkéek a régi városra. Annak örülünk a legjobban, hogy ez a rehabilitáció nem egy kisebbségnek készült, és az átlagos város lakó sem a politika kiemelt, pozitív diszkriminációs beavatkozásaként élte meg, hanem elsősorban a város reprezentációs negyede kiépítésének tekintette. A régi városrész maximum a tíz százalékát teszi ki az egész városnak, és jogosan merült volna fel a kérdés, hogy miért épp a hatvan évre elfeledett régi várossal foglalkozik az adminisztráció, amikor nagyon sok a gond a negyedekben is. Ha a kivitelezésnél több millió eurót elvisz egy ilyen beavatkozás, akkor a politikus- és

szakembergárdának élő várossal kell bizonyítania, hogy mindez hasznára vált a településnek.

– *Melyek azok a legfontosabb építészeti, infrastrukturális változások, amelyek a Kulturális Főváros címnek köszönhetőek?*

– A pályázat jóváhagyásakor elfogadtatták, hogy a köztereknek többféle funkciót kell egyszerre betölteniük. A városnak ugyanis nincs is annyi terme, ahol ennyi kulturális látnivalónak helyet tudnánk szorítani. Elsősorban a közterekre és a sétálóutcákra, az erődített város bemutatására összpontosítottunk, ami önmagában is komoly urbanisztikai feladat volt. 2006 augusztusában a Polgármesteri Hivatal visszaköltözött a központba, a Kis- és Nagypiac közé, megmentve a teljes enyészettől egy 1906-os épületet. Elkezdődött az utcák infrastruktúrájának javítása, a belvárosi utca új burkolatot kapott. A bukaresti Kulturális Minisztérium anyagi támogatásával új programot indítottunk: a közterek homlokzatait a tetőgerincig felújítjuk, és helyrehozzuk a reneszánsz és középkori ablakok kereteit. Felújítjuk a vasútállomás terét is, ahova szálloda, parkolóház fog épülni.

– *Személyesen számodra mit jelent egy ilyen feladat?*

– Húsz éve élek Nagyszebenben. Ha valaki azt mondja húsz évvel ezelőtt, hogy mindez lehetséges, nem hiszem el neki. Olyan kihívás és lehetőség ez, ami ritkán jön össze, ráadásul végigkísérte a kilencvenes évekbeli eseményeket is. Kezdő építészként titokban gondolkodtunk városrehabilitálásról, de örültünk ha egy-egy épületre tudtunk koncentrálni. 1990-től 2000-ig a tervek csak porosodtak, aztán megtörtént a csoda, hogy nem volt hiábavaló a dokumentáció és szakembercsoport kialakítása, mert íme, szükség van rá. Városléptékben ritkán lehet ezt így kijárni. Valószínűleg városrehabilitáció szempontjából is történelmet írtunk Nagyszebenben. Remélem, ez nem egyedi eset lesz Erdélyben.

Módos Péter